

COVID-19 situacijos, valdžios veiksmų vertinimo ir subjektyvios gerovės sąsajos Lietuvoje

DAINIUS GENYS

Vytauto Didžiojo universiteto Andrėjaus Sacharovo demokratijos plėtros tyrimų centras, K. Donelaičio g. 58, 44248 Kaunas, Lietuva
El. paštas dainius.genys@vdu.lt

RIČARDAS KRIKŠTOLAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos ir statistikos katedra, K. Donelaičio g. 58, 44248 Kaunas, Lietuva
El. paštas ricardas.krikstolaitis@vdu.lt

Didžiulė ir staigi COVID-19 pandemija tapo iššūkiu, reikalaujančiu greitų valdžios sprendimų, taip pat provokavo subjektyvius visuomenės vertinimus pakitusios gerovės atžvilgiu. Straipsnyje empiriškai analizuojamas skirtingų Lietuvos visuomenės grupių požiūris į COVID-19 situaciją, valdžios veiksmus ir subjektyvios asmeninės gerovės pokyčius. Tikslui pasiekti atlikta reprezentatyvi visuomenės apklausa (N-804). Atlikus duomenų analizę, respondentai suskirstyti (pagal išsilavinimą, užimtumą ir šeiminių padėčių) į keturis klasterius, kurie išsiskyrė tiek sociodemografinė, tiek požiūrio prasmėmis. Tyrimas patvirtino prielaidą, kad egzistuoja ryšys tarp visuomenės vaidmens savivokos ir lūkesčių valdžiai; tarp pasitikėjimo svarbiausiais politinės sistemos veikėjais ir paramos konkreitiems valdžios veiksams pandemijos metu dinamikos. Jei grupei labiau būdingos savarankiškumo nuostatos, smulkius visuomeninio gyvenimo aspektus reglamentuojanti valdžios politika sukelia nepritarimą, ir atvirkščiai – jei grupė puoselėja didelius lūkesčius valdžios atžvilgiu, tokia politika sulaukia paramos.

Raktažodžiai: COVID-19 vertinimas, valdžios veiksmai, subjektyvi gerovė, klasterinė analizė

ĮVADAS

Šiandien COVID-19 pandemijos iššūkiai jau nebestebina, o prieš pusantrų metų virusas gerokai visus šokiravo. Lyginamosiose analizėse jau svarstoma apie pandemijos sukeltus valdymo iššūkius (Vardavas et al. 2021) ir pasekmių visuomeniniam gyvenimui ryšį (Saadatjoo et al. 2021). Lietuvoje pasirodė pirmieji bandymai sociologiškai analizuoti subjektyvų rizikos suvokimą ir objektyvius COVID-19 plitimo socioekonominius veiksnius (Janušauskienė ir kt. 2020; Telešienė ir kt 2021), tačiau iki šiol lieka plačiau netyrinėtos valdžios pasitelktų kovos priemonių ir visuomenės subjektyvaus pasitenkinimo sąsajos. Tyrimas įsiterpia į platesnį politikos sociologijos lauką, pandemijos kontekste revizuojantį politinio valdymo, institucinio veikimo ir visuomenės dalyvavimo ryšį.

Straipsnio tikslas – empiriškai išanalizuoti skirtingų Lietuvos visuomenės grupių požiūrį į COVID-19 situaciją, valdžios veiksmus ir subjektyvios asmeninės gerovės pokyčius. Uždaviniai: iširti valdžios sprendimų vertinimą tarp skirtingų visuomenės grupių; identifikuoti esminius šiuos skirtumus lemiančius veiksniai. Siekiant pagrindinio straipsnio tikslo, buvo atlikta¹ reprezentatyvi visuomenės apklausa (N-804) apie požiūrį į COVID-19. Originalūs empiriniai duomenys gali būti naudingi racionalizuojant kovoję su pandemija priimamus sprendimus ateityje.

VALDŽIOS VEIKSMŲ IR SUBJEKTYVIOS GEROVĖS SĄSAJOS COVID-19 LAIKOTARPIU

Didelė ir staigi COVID-19 pandemija tapo iššūkiu, reikalaujančiu greitų valdžios sprendimų, o kartu provokavo subjektyvius visuomenės vertinimus pakitusios gerovės atžvilgiu. Tarptautiniai tyrimai² rodo, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybės gana sėkmingai tvarkėsi su pirmąja viruso banga, tačiau per antrąją – patyrė daug stipresnę viruso protrūkį, o dauguma iki tol sėkmingai veikusių valdžios sprendimų pasirodė neveiksmingi. Lietuva tapo iškalbingu pavyzdžiu: per pirmąją bangą Europos lygiu (EBPO) buvo įvertinta kaip viena efektyviausiai besitvarkančių šalių, o nepraėjus nė pusmečiui pagal susirgimų statistiką atsidūrė prasčiausioje padėtyje³. Viešosios politikos ekspertai pabrėžė, kad valdant pandemiją Lietuvoje trūko viešojo valdymo sistemos atsparumo, išryškėjo nepakankami šalies valdymo gebėjimai, todėl, siekiant tinkamai pasiruošti galimoms sisteminiams grėsmėms, reikia didinti Lietuvos valdžios institucijų atsparumą (Bortkevičiūtė ir kt. 2021: 275–303).

Valdžia reagavo į visuomenės daugumos lūkestį – siekdama apsaugoti visuomenę ėmė reguliuoti daugumą gyvenimo sričių (nuo prekybos iki individualios savisaugos, nuo viešųjų renginių iki privataus mobilumo). Tokia taktika argumentuota neatsakingu visuomenės elgesiu, augančia sveikatos sistemos apkrova ir grėsme „nulūžti“, stringančia šalies ekonomika, galiausiai poreikiu suvaldyti paniką.

Šiuolaikinėms visuomenėms būdinga ryški socioekonominė diferenciacija, todėl griežti, visa apimantys ir visuomenės skirtumų nepaisantys valdžios sprendimai sukelia skirtingas visuomenės grupių nuomones bei emocijas. Apklauso⁴ parodė, kad griežti visuomeninio gyvenimo reguliavimai kėlė visuomenės nepasitenkinimą, nusivylimą ar net nerimą ir turėjo įvairų poveikį skirtingoms visuomenės grupėms. Kyla klausimas, kiek krizės, kuriai itin svarbus visuomenės dalyvavimas, valdymas renkantis griežtų reguliavimų politiką gali būti efektyvus?

Žvelgiant retrospektyviai, matyti, kad ima skirtis ne tik valdžios sprendimų ir visuomenės elgesio racionalizavimo vektoriai (Bunevičienė 2021; Kazlauskas ir kt. 2021), bet ir kinta pilietinės saviraiškos ir valstybinio paternalizmo konfigūracija (Genys, Imbrasaitė 2021).

¹ Bendradarbiaujant VDU mokslininkams ir Delfi.lt apklausų organizatoriams (2020 m. gruodžio mėn.) buvo atlikta internetinė apklausa CAWI (*Computer-assisted web interviewing*). Apklausti 15–74 metų Lietuvos gyventojai, atitinkantys Lietuvos demografinį pasiskirstymą pagal amžiaus ir lyties proporcijas, iš viso 804 respondentai. Padarius prielaidą, kad imtis – tikimybinė, statistinė paklaida buvo 3,3 % (95 % patikimumo intervale).

² <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-08/political-trust-and-the-covid-19-crisis.pdf>; <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/covid19/en-public-opinion-in-the-time-of-covid19-20200505.pdf>

³ <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000133477/zinios-lietuva-pagal-sergamuma-covid-19-pirmoji-pasaulyje>

⁴ https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/covid-19-barometras-lietuva-gerokai-skiriasi-nuo-pasauliniu-rodikliu.d?id=85530657#cxrecs_s; <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ilgasis-covid-nuovargis-ir-psichologine-migla.d?id=86727715>

Politikos sociologijos požiūris siūlo kitokį krizės įveikos scenarijų, išryškindamas ne tik rizikų prevencijos plano, viešojo valdymo efektyvumo ar institucinio atsparumo aspektus, bet visų pirma visuomenės paramos demokratijai (pasitikėjimo ir bendradarbiavimo) svarbą. Pandemijos metu itin išryškėja glaudaus valdžios ir visuomenės bendradarbiavimo svarba: jam augant tikėtini darnūs sprendimai ir atvirkščiai – išsiskiriant jaučiamas ne tik nepasitenkinimas valdžios sprendimais, bet ir prastėja subjektyvus gerovės vertinimas (Lanciano et al. 2020; Desalegn 2021).

Lietuvos gyventojai pagal dalyvavimą politiniuose veiksmuose ir domėjimąsi politika grupuojami į aktyvius ir pasyvius piliečius (Imbrasaitė 2013). Be kitų skirtumų, pasyvesni piliečiai turi didesnius lūkesčius valdžiai nei aktyvesni (Jastramskis 2021). Kadangi pirmųjų gretos yra gerokai gausesnės, formuojasi realumo regimybė – tarsi visa visuomenė linkusi į valdžios paternalizmą. Antrųjų yra daug mažiau, o jų buvimas ir veikimas atrodo tik tariamas, nelygu geistinas, bet praktiškai neįmanomas, todėl neįmanoma suformuoti kritinės masės, leidžiančios apčiuopiamai prieštarauti paternalistinei valdžios globai. Per pandemiją svarbu empiriškai patikrinti lūkesčių valdžiai, pasitikėjimo institucijomis ir visuomenės savivokos bei subjektyvios gerovės sąsajas, įvertinti jų pokyčius tarp grupių.

METODOLOGIJA

Empiriniu tyrimu siekta išsiaiškinti individualias savaugos priemones, požiūrį į viruso pavojingumą, valdžios pasitelktas kovos su pandemija priemones bei paplitusius stereotipus ir padarinius subjektyviai gerovei. Paminėtina, kad respondentai prašyti įvertinti pirmosios bangos pasekmes, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad apklausa atlikta praeitų metų pabaigoje, kai jau gerokai buvo įsisiūbavusi antroji pandemijos banga. Tikėtina, kad tai turėjo įtakos atsakymams.

Analizuojant skirtingų visuomenės grupių požiūrius, atlikta klasterinė analizė. Klasteriai suformuoti remiantis trimis kintamaisiais – išsilavinimu, užimtumu ir šeimine padėtimi⁵. Tad trys empiriniai klausimai (Koks yra jūsų išsilavinimas? Kokia yra jūsų pagrindinė veikla? Kokia jūsų šeiminė padėtis?) pasitarnavo kaip nepriklausomi kintamieji formuojant klasterius.

Pirmame etape hierarchinės klasterinės analizės metodu nustatytas klasterių skaičius, jų buvo keturi. Antrame – panaudojant K-vidurkių klasterinę analizę duomenys suskirstyti į keturis klasterius. Anketoje buvo naudojama penkių balų Likerto skalė, kur 1 priklausomai nuo klausimo pobūdžio reiškė visišką nesutikimą, nepritarimą, labai retą įvykį; 3 – respondento nenorą atsakinėti arba nežinojimą; 5 – visišką sutikimą, pritarimą, labai dažną įvykį.

Pirmoje lentelėje pateikiami klasterių centrai pagal tris kintamuosius, kurie leidžia tipologizuoti klasterių savitumus.

Siekiant labiau išryškinti skirtumus tarp klasterių ir suprasti kiekvieno jų savitumus, klasterių aprašyme pateikiame sociodemografinių charakteristikų (pagal lytį, amžių, pajamas ir gyvenamą vietą) ypatumus; kai kurias vertybes (pasitikėjimą kitais, teisingumo suvokimą, valdžios institucijų vaidmenį mažinant pajamų skirtumus, savimi pasirūpinimą bei požiūrį į socialinę nelygybę); pasitikėjimą kartinėmis institucijomis ir veikėjais (LR Seimu, LR Vyriausybe, operacijų štabu ir Nacionaliniu visuomenės sveikatos centru, savivaldybėmis ir seniūnijomis, užsienio farmacijos kompanijomis, ES institucijomis, tarptautinėmis sveikatos organizacijomis, NVO ir visuomenės atstovais, verslininkais, mokslininkais ir ekspertais). Išryškėjo šie klasterių savitumai:

⁵ Šis aspektas yra ne tipinis socioekonominio statuso tyrimuose (Ganzeboom et al. 1992), pvz., *amerikietiškoje* socialinės stratifikacijos tyrimo tradicijoje dažniau naudojamas kitas indikatorius – pajamos. Vis dėlto atsizvelgiant į socialinių santykių redukavimą iki vieno namų ūkio nuspręsta įtraukti būtent šį aspektą, nes, kaip rodo tyrimai, šeiminė padėtis koreliuoja su savauga ir susirgimo tikimybe (Martin et al. 2020).

1 lentelė. Klasterių centrai

Klasteriai	1	2	3	4
Išsilavinimas				
1. Pradinis / nepilnas vidurinis				
2. Vidurinis				
3. Profesinis	6	6	5	3
4. Aukštesnysis				
5. Nebaigtas aukštasis				
6. Aukštasis				
Šeiminė padėtis				
1. Nevedęs / netekėjusi / vienišas(a)				
2. Vedęs / ištekejusi				
3. Gyvenu su gyvenimo draugu(-e) / partneriu(-e)	2	4	2	2
4. Išsiskyręs / išsiskyrusi su sutuoktiniu, gyvenimo draugu(-e) / partneriu(-e)				
5. Našlys(-ė)				
Pagrindinė dabartinė veikla / užsiėmimas				
1. Valstybinės įstaigos darbuotojas(-a)				
2. Privačios įmonės savininkas(-ė)	2	2	6	3
3. Privačios įmonės darbuotojas(-a)				
4. Studentas(-ė) / moksleivis(-ė)				
5. Bedarbis(-ė)				
6. Pensininkas(-ė)				

• 1 klasterio (N-426) centrą sudaro – vedę / ištekėję privačių įmonių savininkai su aukštu išsilavinimu. Amžiaus grupė – brandus jaunimas (26–45 m.), lyties požiūriu (50,7 % vyr., 49,3 % mot.), priklauso turtingųjų kategorijai (25 % – daugiau nei 1 200 Eur), dominuoja didmiesčių (77 %) gyventojai (plg., rajono gyventojai – 6,1 %). Klasteriui būdingas savarankiškumo (3,69) ir nepriklausomumo nuo valdžios institucijų (3,54) požiūris. Klasteris nepasitiki LR Seimu (2,5), savivaldybėmis, seniūnijomis (2,85), LR Vyriausybe (3,08), tačiau pasitiki ES institucijomis (3,55) tarptautinėmis sveikatos organizacijomis (3,77) ir mokslininkais, ekspertais (4,38).

• 2 klasterio (N-104) centrą sudaro – išsiskyrę privačių įmonių savininkai su aukštu išsilavinimu. Amžiaus grupė – jaunimas (26–35 m.), ryškus moterų dominavimas (60,6 %), priklauso turtingųjų kategorijai (24 % – 801–1000 EUR), vyrauja didmiesčių (77,9 %) gyventojai (plg., rajono (3,8 %) ir kaimo tipo (5,8 %)). Klasteriui būdingas skeptiškas (3,38) požiūris į teisingumą, tačiau vyrauja pasitikėjimas kitais žmonėmis (3,21) ir savimi pasirūpinimo (3,8) nuostata. Pripažįstama turitinė nelygybė (4,12), nedeleguojant pernelyg didelių lūkesčių valdžiai (3,53). Ryški nacionalizmo dimensija, fiksuojant mažiausią pasitikėjimą verslininkais (2,17), bet aukštą LR Vyriausybe (3,21), ir atvirksčiai, žemą – NVO (2,9) bei užsienio farmacijos kompanijomis (3,02).

• 3 klasterio (N-141) centrą sudaro – vedę / ištekėję pensininkai (56,7 % vyr.) su nebaigtu aukštuoju išsilavinimu. Vyriausi, palyginti su kitais klasteriais (34,8 % – per 66), kuriems būdingos žemesnė pajamos (401–600 EUR), išsibarstymas pagal gyvenamąją vietą irgi yra didžiausias tarp klasterių (su mažiausia (58,2 %) didmiesčiuose gyvenančiųjų dalimi). Klasteriui būdingas didžiausias nepasitenkinimas pajamų nelygybe (4,33) ir ryškiausias lūkestis valdžiai (4,03) bei mažėjantis pasitikėjimas žmonėmis (3,2). Išsiskiria ryškiu pasitikėjimu LR Vyriausybėje (3,32) ir ypač – operacijų štabu (3,54), bet mažiausia, palyginti su kitais klasteriais, pasitiki mokslininkais, ekspertais (4,13) ir nepasitiki NVO bei visuomenės atstovais (2,92).

• 4 klasterio (N-133) centrą sudaro – vedę / ištekėję privačios įmonės darbuotojai su profesiniu išsilavinimu. Dominuoja vyrai (60,2 %), jauniausias klasteris (16–35 m.), kiek labiau (601–800 EUR) pasiturintis nei 3 klasteris, tačiau gerokai atsiliekantis nuo pirmųjų, pasižymintis didžiausiu nuošimčiu (23,3 %) gyvenančiaisiais rajono centruose. Pagal vertybinius aspektus panašus į 3 klasterį, tik su dar kiek žemesniu pasitikėjimu žmonėmis (3,12) ir tai, kad žmonės turi pasirūpinti savimi (3,61) bei kiek nuosaikesniu požiūriu turitinės nelygybės atžvilgiu (4,02). Išsiskiria lokalumo dimensija – su pirmaujančiu pasitikėjimu savivaldybėmis, seniūnijomis (3,05), NVO ir visuomenės atstovais (3,10), bet mažesniu LR Vyriausybėje (3,17). Skirtingai nei dviejų ankstesnių klasterių, čia nėra ryškios opozicijos kalbant apie tarptautines organizacijas (3,34).

COVID-19 SITUACIJOS IR VALDŽIOS VEIKSMŲ VERTINIMAS

Siekiant išsiaiškinti visuomenės požiūrį į pandemiją, respondentai buvo paprašyti įvertinti kai kuriuos viešojoje erdvėje sklindančius teiginius, kurie nebūtinai atitinka tikrovę. Teiginiai (atitinkamai) tikrina visuomenės skepticizmą trimis lygiais – tendencijos, pobūdžio ir poveikio (2 lentelė).

2 lentelė. COVID-19 situacijos vertinimo skirtumai tarp klasterių

Klas- teris	Ats. var.	COVID-19 nėra pavojingas virusas, o jo žala yra perdėta	COVID-19 pandemija nepraeis, kol visi neper-sirgsim	Dauguma žinių apie COVID-19 yra melagingos	Saugantis nuo COVID-19 svarbu paklusti specialistų nurodymams ir laikytis sveikatos saugos priemonių	COVID-19 viruso atsiradimas ir išplitimas susijęs su slaptųjų tarnybų veikla	COVID-19 viruso neįmanoma nugalėti, jis dar ilgą laiką bus tarp mūsų
1	Iš esmės nesutinku	84,0 %	50,7 %	74,9 %	4,0 %	69,7 %	27,7 %
	Iš esmės sutinku	9,6 %	30,8 %	11,3 %	94,4 %	9,9 %	55,6 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	6,4 %	18,5 %	13,8 %	1,6 %	20,4 %	16,7 %
2	Iš esmės nesutinku	83,7 %	43,3 %	76,0 %	6,7 %	70,2 %	27,0 %
	Iš esmės sutinku	8,7 %	29,8 %	12,5 %	90,4 %	4,8 %	49,0 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	7,6 %	26,9 %	11,5 %	2,9 %	25,0 %	24,0 %

2 lentelė. (Tęsinys)

Klas- teris	Ats. var.	COVID-19 nėra pavoingas virusas, o jo žala yra perdėta	COVID-19 pandemija nepraeis, kol visi nepersir- gsim	Dauguma žinių apie COVID-19 yra mela- gingos	Saugantis nuo COVID-19 svarbu paklus- ti specialistų nurodymams ir laikytis sveika- tos saugos prie- monių	COVID-19 viruso atsiradimas ir išplitimas susijęs su slaptųjų tarnybų veikla	COVID-19 viruso neį- manoma nugalėti, jis dar ilgą laiką bus tarp mūsų
3	Iš esmės nesutinku	84,4 %	46,1 %	69,5 %	0,7 %	58,2 %	27,0 %
	Iš esmės sutinku	8,5 %	24,1 %	15,6 %	96,5 %	11,3 %	54,6 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	7,1 %	29,8 %	14,9 %	2,8 %	30,5 %	18,4 %
4	Iš esmės nesutinku	72,9 %	37,6 %	58,6 %	9,0 %	59,4 %	21,8 %
	Iš esmės sutinku	18,8 %	40,6 %	21,8 %	88,0 %	15,8 %	52,6 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	8,3 %	21,8 %	19,6 %	3,0 %	24,8 %	25,6 %

Absoliuti dauguma respondentų atmetė teiginį, kad virusas yra nepavoingas, o jo žala perdėta. Tik 4 klasteris šiuo atžvilgiu turėjo gerokai švelnesnę nuomonę, kurio 18,8 % narių su teiginiu iš esmės sutiko. Atsakymai į teiginį „COVID-19 pandemija nepraeis, kol visi nepersirgsim“, išsidėstė taip: jei 1 klasterio nepritarimo / pritarimo santykis – 50,7 / 30,8 %, tai 4 klasterio jis apsisverčia – 37,6 / 40,6 % atitinkamai. Didelė dalis respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės (nuo 18,5 iki 29,8 %). Apie pusę respondentų mano, kad viruso neįmanoma nugalėti, jis dar ilgą laiką bus tarp mūsų: 1, 3 ir 4 klasterių šis rodiklis perkopia 50 % (55,6, 54,6 ir 52,6 %), tačiau su teiginiu nesutinkančiųjų gretos nė vienu atveju nesiekia trečdaliao.

Daugelis nesutiko, kad „Dauguma žinių apie COVID-19 yra melagingos“, tačiau išsiskyrė 4 klasteris (58,6 ir 21,8 % atitinkamai nesutinku ir sutinku). Absoliuti dauguma linkusi pritarti, kad „Saugantis nuo COVID-19 svarbu paklusti specialistų nurodymams ir laikytis sveikatos saugos priemonių“: pirmų trijų klasterių atsakymai perkopė 90 %, o 4 klasterio pritarėjo (88 %). Absoliuti dauguma netiki, kad viruso „atsiradimas ir išplitimas susijęs su slaptųjų tarnybų veikla“: respondantai pasidalijo į nepritariančius arba nežinančius, ir tik 3 bei 4 klasterio pritarimas įgavo dviženklį procentą (11,3 ir 15,8 % atitinkamai) (3 lentelė).

Siekiant ištirti visuomenės požiūrį į tuometinius valdžios veiksmus, respondentai paprašyti įvertinti kai kuriuos esminius Vyriausybės kovos su pandemija strategijos principus⁶. Išryškėjo skirtumai: didžiausią paramą valdžios veiksmams išreiškė 3 klasteris, didžiausią nepritarimą – 1 klasteris. 2 ir 4 klasteriai užėmė viduriuko poziciją, tačiau 4 gerokai skeptiškesnis (nedaug atsiliekančio nuo pirmo), o 2 klasteris pozityvesnis, tačiau kiek atsilieka nuo 3-io.

⁶ Žr. COVID-19 valdymo strategija_aktuali (lrv.lt)

3 lentelė. Valdžios veiksmų, susijusių su COVID-19, vertinimas, skirtumai tarp klasterių

Klas- teris	Ats. var.	Susirgimo atvejų lokali- zavimo greitis ir tikslumas	Visuomenės informavimo operatyvu- mas ir objekty- vumas	Faktais grįstų kovos su COVID-19 sprendimų priėmimas	LR Vyriausybės patvirtinto 5 mlrd. Eur vertės ekonomikos skatinimo plano dydis ir pagrįstumas	LR Vyriausybės pasitelktų finansinės pagalbos priemonių visuomenei pakankamumas
1	Visiškai nepritariu	18,3 %	9,6 %	8,9 %	8,2 %	10,8 %
	Nepritariu	35,2 %	27,5 %	23,7 %	22,3 %	32,4 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	5,4 %	2,8 %	5,7 %	14,8 %	13,8 %
	Pritariu	26,1 %	39,7 %	42,7 %	39,7 %	36,4 %
	Visiškai pritariu	15,0 %	20,4 %	19,0 %	15,0 %	6,6 %
2	Visiškai nepritariu	10,6 %	4,8 %	3,9 %	4,8 %	6,7 %
	Nepritariu	35,6 %	25,0 %	24,0 %	13,5 %	24,1 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	13,4 %	4,8 %	7,7 %	14,4 %	22,1 %
	Pritariu	27,9 %	42,3 %	40,4 %	48,1 %	39,4 %
	Visiškai pritariu	12,5 %	23,1 %	24,0 %	19,2 %	7,7 %
3	Visiškai nepritariu	13,5 %	5,7 %	2,8 %	0,7 %	2,8 %
	Nepritariu	23,4 %	22,7 %	23,4 %	17,7 %	28,4 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	9,9 %	3,5 %	6,4 %	18,5 %	14,2 %
	Pritariu	41,8 %	51,8 %	45,4 %	47,5 %	48,2 %
	Visiškai pritariu	11,4 %	16,3 %	22,0 %	15,6 %	6,4 %
4	Visiškai nepritariu	16,6 %	11,3 %	9,8 %	8,3 %	11,3 %
	Nepritariu	30,1 %	21,8 %	22,6 %	21,1 %	29,3 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	10,5 %	6,0 %	8,3 %	21,8 %	9,8 %
	Pritariu	30,8 %	36,8 %	38,3 %	29,3 %	36,1 %
	Visiškai pritariu	12,0 %	24,1 %	21,0 %	19,5 %	13,5 %

Prasčiausiai buvo įvertintas valdžios gebėjimas greitai ir tiksliai lokalizuoti susirgimus. Atsakant į kitus klausimus, palaikymas perkopdavo 50 %, nors ir varijuodavo tarp klasterių. Pavyzdžiui, vertinant LR Vyriausybės patvirtintą 5 mlrd. Eur vertės ekonomikos skatinimo plano dydį ir pagrįstumą, pritariantieji pasiskirstė taip: 1 klasteris – 39,7 %, 2 klasteris – 48,1 %, 3 klasteris – 47,5 %, 4 klasteris – 29,3 % (4 lentelė).

Pirmų trijų klasterių suminis – *labai nestipriai* ir *nestipriai*, rezultatas yra labai panašus vertinant skirtumus apie padidėjusias išlaidas. 4 klasteris, regis, į šį klausimą reagavo jautriausiai.

4 lentelė. Individualių COVID-19 pasekmių vertinimo skirtumai tarp klasterių

Klasteris	Ats. var.	Padidėjo išlaidos	Sumažėjo pajamos	Sumažėjo galimybės jaustis oriai	Nuo pandemijos pradžios emocinė sveikata bendrai pablogėjo
	Labai nestipriai	44,8 %	47,2 %	30,1 %	8,5 %
	Nestipriai	37,3 %	26,1 %	31,9 %	28,2 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	4,2 %	7,0 %	4,2 %	4,9 %
	Stipriai	9,9 %	11,5 %	20,9 %	45,5 %
	Labai stipriai	3,8 %	8,2 %	12,9 %	12,9 %
2	Labai nestipriai	45,2 %	51,0 %	36,5 %	10,6 %
	Nestipriai	35,6 %	19,2 %	25,0 %	24,0 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	4,8 %	4,8 %	2,9 %	9,6 %
	Stipriai	7,7 %	16,3 %	18,3 %	42,3 %
	Labai stipriai	6,7 %	8,7 %	17,3 %	13,5 %
3	Labai nestipriai	38,3 %	41,2 %	23,4 %	12,1 %
	Nestipriai	44,7 %	25,5 %	36,9 %	27,0 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	5,0 %	8,5 %	6,4 %	9,9 %
	Stipriai	10,6 %	15,6 %	22,7 %	41,1 %
	Labai stipriai	1,4 %	9,2 %	10,6 %	9,9 %
4	Labai nestipriai	39,9 %	35,3 %	22,5 %	18,1 %
	Nestipriai	36,8 %	27,1 %	30,1 %	26,3 %
	Nežinau / negaliu atsakyti	7,5 %	9,0 %	8,3 %	4,4 %
	Stipriai	10,5 %	9,8 %	18,8 %	33,1 %
	Labai stipriai	5,3 %	18,8 %	20,3 %	18,1 %

Požiūris į sumažėjusias pajamas atskleidė įvairesnę pasiskirstymą. Jei tarp pirmų dviejų klasterių skirtumai nėra dideli (labai nestipriai – 47,2 ir 51,0 % atitinkamai), tai 3 ir 4 klasterių skirtumai šioje kategorijoje šokteli (labai nestipriai – 41,2 ir 35,3 % atitinkamai). Stipriausiai pajamų sumažėjimą juto 3 ir 4 klasterio nariai (stipriai – 16,3 ir 15,6 % atitinkamai).

Kitu klausimu siekta ištirti subjektyvią respondentų nuomonę apie jų galimybes jaustis oriai. Suminiai *labai nestipriai* ir *nestipriai* rezultatai yra labai panašūs. Tačiau vertinant šias atsakymų kategorijas atskirai matyti, kad pirmų dviejų klasterių nariai pakitusias galimybes įvertino švelniau nei likusių dviejų (ypač 3 klasterio). Prasčiausiai savo galimybes vertino 4 klasteris (*stipriai* ir *labai stipriai* – 18,8 ir 20,3 %).

Suprantama, kad pandemijos paveikta visuomenė negalėjo nepatirti emocinių padarinių. Suminis *stipriai* ir *labai stipriai* rezultatas pirmų trijų klasterių viršija 50 % (4 klasterio nesiekia) ir bendra tendencija tokia: 1 klasterio narių emocinė savijauta pablogėjo mažiausia, o toliau kiekvieno klasterio savijauta akivaizdžiai prastėjo (prasčiausia – 4 klasterio).

Apibendrinant klasterių požiūrį į COVID-19 situaciją, valdžios veiksmų ir individualių pasekmių vertinimą, paaiškėjo, kad:

- 1 klasteris pasižymi dideliu susirūpinimu dėl COVID-19, linkęs pasitikėti naujienomis, paklusti specialistų nurodymams, nėra linkęs į sąmokslų teorijas, daugiau nei pusė narių

pritaria viruso gyvybingumui, tačiau kiek mažiau nei trečdalis mano, kad persirgimas – vienintelė strategija. Vertinant valdžios veiksmus išsiskiria pritarimas dėl visuomenės informuotumo, faktais grįstų sprendimų ir ekonomikos skatinimo plano, tačiau nepritariama dėl susirgimų lokalizavimo ir finansinės pagalbos. Absoliuti dauguma nejuto finansinių pasekmių ir kiek mažiau nei trečdalis išgyveno sumažėjusio orumo galimybes, tačiau daugiau nei pusė pablogėjo emocinė sveikata.

- 2 klasteris pasižymi taip pat dideliu susirūpinimu dėl COVID-19, linkęs pasitikėti naujienomis, paklusti specialistų nurodymams, nėra linkęs į sąmokslų teorijas, pritaria viruso gyvybingumui, tačiau pasižymi ryškiu neapsisprendimu tiek dėl tolimesnės viruso raidos, tiek atsiradimo kilmės. Valdžios veiksmams pritariama beveik visais atvejais, išskyrus susirgimų lokalizavimą. Absoliuti dauguma nejuto finansinių pasekmių ir kiek daugiau nei trečdalis išgyveno sumažėjusio orumo galimybes, tačiau daugiau nei pusė pablogėjo emocinė sveikata.

- 3 klasteris linkęs labiausiai pritari ti specialistų nurodymams ir pasižymi dideliu susirūpinimu dėl COVID-19, kiek mažiau pasitiki naujienomis (labiau abejoja nei ankstesni klasteriai) ir labiausiai neapsisprendęs dėl viruso kilmės bei kiek daugiau nei pusė narių pritaria viruso gyvybingumui. Visais atvejais pritaria valdžios veiksmams. Dauguma nejuto finansinių pasekmių, tačiau kiek daugiau nei penktadaliui sumažėjo pajamos, trečdalis išgyveno sumažėjusio orumo galimybes, tačiau beveik pusė narių pablogėjo emocinė sveikata.

- 4 klasteris sąlyginai mažiausia susirūpinęs viruso pavojingumu ir mažiausia linkęs paklusti specialistų nurodymams, bet labiausiai pritaria, kad dauguma skleidžiamų žinių yra melagingos, o persirgimas – vienintelė strategija, didžiausia dalis (tarp klasterių) linkusi pritari ti sąmokslų teorijoms dėl viruso kilmės. Vertinant valdžios veiksmus pastebimas polinkis į kraštutines atsakymų kategorijas (*visiškai nepritariu*, *visiškai pritariu*), o bendras (sumuojant *visiškai nepritariu* / *nepritariu* ir *visiškai pritariu* / *pritariu*) nepritarimas išreikštas dėl susirgimų lokalizavimo, pritariant kitiems valdžios veiksmams, tačiau mažesniu procentu. Absoliučiai daugumai išlaidos nepadidėjo, tačiau beveik trečdaliui sumažėjo. Maždaug pusė nepatyrė orumo galimybės sumažėjimo, kai net 39,1 % išgyveno priešingus jausmus, o pusė patyrė rimtų emocinės sveikatos pablogėjimų (įskaitant didžiausią procentą kategorijoje – *labai stipriai*).

IŠVADOS

Tyrimo rezultatai patvirtino prielaidą, kad egzistuoja ryšys tarp visuomenės vaidmens savivokos ir lūkesčių valdžiai bei tarp pasitikėjimo svarbiausiais politinės sistemos veikėjais ir paramos konkretiems valdžios veiksmams pandemijos metu dinamikos. Jei grupei labiau būdingos savarankiškumo nuostatos, smulkius visuomeninio gyvenimo aspektus reglamentuojanti valdžios politika sukelia nepritarimą (1 klasteris), ir atvirkščiai – jei grupė puoselėja didelius lūkesčius valdžios atžvilgiu, tokia politika sulaukia paramos (3 klasteris).

Klasterinė analizė atskleidė skirtingas lūkesčių valdžiai, pasitikėjimo institucijomis ir savivokos bei subjektyvios gerovės vertinimų konfigūracijas:

- 1 klasteris yra labiausiai kritiškas vertindamas COVID-19 situaciją ir valdžios veiksmus, nori būti informuotas ir savarankiškas;
- 2 klasteriui mažiausia būdingas fatalizmas dėl COVID-19 situacijos, linkęs pasitikėti valdžia, tačiau nepuoselėja didelių lūkesčių;
- 3 klasteris labiausiai linkęs į valdžios globą (pasitiki ir pritaria valdžios veiksmams);
- 4 klasteris mažiausia susirūpinęs COVID-19 situacija, abejingas politikai ir mažiausia linkęs paklusti specialistų nurodymams.

Paternalistinė (griežtų reguliavimų) valdžios laikysena per pandemiją sukėlė skirtingą visuomenės grupių atsaką ir mobilizavo tik tam tikras visuomenės grupes. Siekiant platesnės visuomenės paramos ir palaikymo, svarbu labiau diversifikuoti valdysenos (institucinio veikimo ir visuomenės dalyvavimo) priemonės pagal skirtingų grupių lūkesčius ir poreikius.

Gauta 2021 06 08

Priimta 2021 11 23

Literatūra

1. Bortkevičiūtė, R.; Kalkytė, P.; Kuokštis, V.; Nakrošis, V.; Patkauskaitė-Tiuchtienė, I.; Vilpišauskas, R. 2021. *Nuo greitų pergalių prie skaudžių pralaimėjimų. Lietuvos viešosios politikos atsakas į COVID-19 pandemiją ir šios krizės valdymas 2020 m.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
2. Bunevičienė, I. 2021. *Projekto „COVID-19 distreso termometras“ rezultatai.* Prieiga per internetą: https://spektras.lmt.lt/REZ_santrauka.php?OX+3FUzBrwOXIc5W235DWzFvHh3fFGCCr+8fUFCHFJA=
3. Desalegn, Z.; Deyessa, N.; Tekla, B.; Shiferaw, W.; Hailemariam, D.; Addissie, A. 2021. 'COVID-19 and the Public Response: Knowledge, Attitude and Practice of the Public in Mitigating the Pandemic in Addis Ababa, Ethiopia', *PLoS ONE* 16(1): e0244780. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244780>
4. Ganzeboom, H.; De Graaf, P.; Treiman, D. 1992. 'A Standard International Socio-economic Index of Occupational Status', *Social Science Research* 21(1): 1–56. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/0049-089X\(92\)90017-B](https://doi.org/10.1016/0049-089X(92)90017-B)
5. Genys, D.; Imbrasaitė, J. 2021. „Pilietinės saviraiškos ir valstybinio paternalizmo konfigūracijos COVID-19 pandemijos laikotarpiu“, *Darbai ir dienos* 75: 113–126.
6. Imbrasaitė, J. 2013. *Parama demokratijai ir piliečių dalyvavimas Lietuvoje.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
7. Janušauskienė, D.; Mikulionienė, S.; Blažienė, I.; Gaizauskaitė, I. 2020. *Lietuvos socialinių tyrimų centro vykdomo projekto „COVID-19 pasekmės visuomenės saugumui: grėsmės ir naujos galimybės“ tyrimų rezultatų pristatymas.* Prieiga per internetą: https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2020/12/COVID-19-PASEKMES-VISUOMENES-SAUGUMUI_rezultatu_p
8. Jastramskis, M. 2021. *Mums reikia vado? Prezidento institucija nuo Landsbergio iki Nausėdos.* Vilnius: Baltos lankos.
9. Kazlauskas, E.; Geleželytė, O.; Norkienė, I.; Kvedaraitė, M.; Daniūnaitė, I. 2021. *Psichosocialinio streso reakcijos į COVID-19 pandemiją ir tyrimais paremtos įveikos rekomendacijos.* Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Manosavijauta_rezultatai_II_2021.pdf
10. Lanciano, T.; Graziano, G.; Curci, A.; Costadura, S.; Monaco, A. 2020. 'Risk Perceptions and Psychological Effects During the Italian COVID-19 Emergency', *Frontiers in Psychology* 11: 580053. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.580053>
11. Martin, C. A.; Jenkins, D. R.; Minhas, J. S.; Gray, L. J.; Tang, J.; Williams, C.; Sze, S.; Pan, D.; Jones, W.; Verma, R.; Knapp, S.; Major, R.; Davies, M.; Brunskill, N.; Wiselka, M.; Brightling, C.; Khunti, K.; Haldar, P.; Pareek, M. 2020. 'Socio-demographic Heterogeneity in the Prevalence of COVID-19 During Lockdown is Associated with Ethnicity and Household Size: Results from an Observational Cohort Study', *EClinicalMedicine* 25. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100466>
12. Saadatjoo, S.; Miri, M.; Hassanipour, S.; Ameri, H.; Arab-Zozani, M. 2021. 'Knowledge, Attitudes, and Practices of the General Population About Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): A Systematic Review and Meta-analysis with Policy Recommendations', *Public Health* 194: 185–195.
13. Telešienė, A; Balžekienė, A; Budžytė, A; Zolubienė, E. 2021. „COVID-19 rizikos suvokimas ir socialiniai daugikliai Lietuvoje“, *Filosofija. Sociologija* 32(2): 95–104.
14. Vardavas, C.; Odani, S.; Nikitara, K.; Banhawi, H.; Kyriakos, Ch.; Taylor, L.; Becuwe, N. 2021. 'Public Perspective on the Governmental Response, Communication and Trust in the Governmental Decisions in Mitigating COVID-19 Early in the Pandemic Across the G7 Countries', *Preventive Medicine Reports* 21: 1–4.

DAINIUS GENYS, RIČARDAS KRIKŠTOLAITIS

Interrelation Among COVID-19 Situation, Evaluation of Government Actions and Subjective Well-being in Lithuania

Summary

The huge and sudden challenge of the COVID-19 pandemic created the need for quick governmental decisions, at the same time provoking changes in subjective public perception. The article empirically analyses the attitudes of different groups in Lithuania towards the COVID-19 situation, government actions and changes in subjective personal well-being. A representative public opinion poll (N-804) was conducted to achieve this goal. Empirical research sought to elucidate individual self-protection measures, attitudes towards the danger of the virus, government-implemented measures to combat the pandemic, and common stereotypes as well as consequences for subjective well-being. The cluster analysis confirmed the assumption that there is a link between the perception of the role of society and expectations towards the government, and between the dynamics of trust in key political actors and support for specific government actions in the context of a pandemic. If the group is more self-reliant, government policies that regulate even small aspects of public life lead to disagreement (in the case of 1st cluster), and vice versa, if the group has high expectations of government, it receives support (in the case of 3rd cluster).

Keywords: COVID-19 assessment, government actions, subjective well-being, cluster analysis